

«منظر»: از تعریف عامیانه تا روشنفکرانه

ایولوژمبیل، مهندس کشاورزی، دکترای جغرافیا، مدیر بازنشسته پژوهش در مرکز ملی پژوهش‌های علمی پاریس، با تخصص منظر و تعامل بین نمایش‌ها و تحولات منظر.
yves.luginbuhl@univ-paris1.fr

● منظر، مدت‌ها صورت یگانه‌ای داشت: «منظر بینندگان»، همان‌که به دیده می‌آمد، صورتی بود که مردمی آموزش‌ندیده به چشم‌آبه‌ای به آن می‌نگریستند که آینده‌اش تنها در اختیار نوابغ است. بحران محیطی به دوره‌ای پایان داد که منظر را تنها در حیطه دسترسی متخصصینی می‌دانست که آن را به خدمت سیاست درآوردند. زین پس «منظر سازندگان» پدید آمد؛ مسئولینی که به تولید منظر می‌پرداختند، سازندگانی که بیننده ساخته خود شدند، آگاه از آنچه کرده‌اند و متعهد به مداخله در جریان پروژه بودند. این پروژه همان است که در میانه راه قرار دارد: نقطه میانی دنیای سیاسیون، حرفه‌مندان و علوم از یک طرف و از طرف دیگر جوامعی که منظرها را به طور روزانه تجربه کرده و در آن متحول می‌شوند.

تاریخ منظر، تغییر و چرخش پی‌درپی واژه و محتوای آن را در طول تاریخ دربردارد. این تغییرات در دسترس عرصه قدرت، گاه به سوی ملی‌گرایی میل کرده و گاه به پرورش بعد هویتی؛ این دومی (بعد هویتی) با اولویت‌دهی به حفاظت از تصویر یک قلمرو (سرزمین)، به خواسته گروه خاصی از جامعه، معنای منظر را سخت (غیرقابل انعطاف) گردانده است. هر بحران اجتماعی جدید بسته به ایدئولوژی‌های اقتصادی و سیاسی آن، معنای این واژه را دگرگون می‌کند. در حالی که ریشه آن در سرزمین‌های شمالی اروپا، ژرمن (فلامان) Lantscap، آلمانی Schaffland یا دانمارکی Landskab پیدا شده‌بود. این واژه در سرزمین فریز (استانی دوزبانه در شمال هلند)، آلمان و دانمارک با خودمختاری گروه‌های روستایی پدید آمده و نزد آنها معرف کشور، جامعه و دستورالعمل‌های

people to the political decision-making environment.

If this policy change is undeniably a step forward, it can have an effect at the local level for everyone who took the last twenty years a renewed importance due to the globalization process of financial and trade: the landscape can indeed be seen as the product of economies through their effect on the territories through the activities of actors, each actor is involved in transforming the landscape through his actions, in building a house, changing the land, cutting or planting a tree. But globalization has led to a sidelining individual's transformation processes voluntarily and conscious landscapes that now obey decisions belonging to the global scale, inaccessible to any single individual. Thus the space is returned to the forefront of the political scene, as compensation offered to local actors to act on the everyday landscape and as it gets more and more dependent on decisions beyond their control.

At the local level, the isolated actor, acting in consultation with its neighbors in collective inventive devices can weigh its measure on the future of their living environment, daily landscape. But citizen participation is still not fully accepted by the political world that sees an attack on its power. Citizen participation is a prerequisite for the proper functioning of democ-

investit alors l'ensemble des territoires, qu'ils soient ruraux ou urbains.

La nouvelle conception de l'action sur les paysages a inventé la gouvernance paysagère qui ne concerne pas que la protection, mais aussi la gestion et l'aménagement, envisagé ici comme un processus d'invention. Mais un processus partagé entre le monde politique, celui des experts, qu'ils soient praticiens ou scientifiques et celui de la société civile. C'est le sens de la participation des populations à l'avenir des paysages vécus quotidiennement qui est ainsi mis en avant, conformément à la Convention d'Aarhus de 1998 rendant obligatoire la contribution des populations à la décision politique en matière d'environnement.

Si ce changement d'orientation politique constitue indéniablement une avancée, elle peut avoir un effet à l'échelle locale qui a pris depuis une vingtaine d'années un regain d'importance en raison du processus de mondialisation des échanges financiers et commerciaux: le paysage peut en effet être aussi conçu comme le produit des économies à travers leur effet sur les territoires par l'intermédiaire des activités des acteurs: tout acteur intervient sur le paysage en le transformant par ses actes; qu'il construise une maison, qu'il modifie l'occupation du sol, qu'il coupe ou plante un arbre. Mais la mondialisation a entraîné une mise à l'écart

racy today challenged by the pressures of the global economy. Yet it is a necessary and indispensable contribution on the debate that can bring on the question of landscapes and well-being to life of the landscape citizen.

des individus des processus de transformation volontaires et conscients des paysages qui obéissent désormais à des décisions appartenant à l'échelle globale, inaccessible à tout individu isolé. C'est ainsi que le local est revenu sur le devant de la scène politique, comme une compensation offerte aux acteurs locaux pour agir sur le paysage quotidien alors que celui-ci dépend de plus en plus de décisions qui leur échappent.

À l'échelle locale, l'acteur isolé, en agissant en concertation avec ses voisins, dans des dispositifs collectifs inventifs, peut ainsi peser à sa mesure sur l'avenir de son cadre de vie, paysage quotidien. Mais la participation citoyenne n'est encore pas totalement acceptée par le monde politique qui y voit une atteinte à son pouvoir. La participation citoyenne est une condition du bon fonctionnement de la démocratie aujourd'hui remise en cause par les pressions de l'économie mondialisée. Elle est pourtant la contribution nécessaire et indispensable du débat sur la question des paysages et du bien-être qu'ils peuvent apporter à la vie quotidienne du citoyen paysagiste.

جدید ساماندهی منظرین بودند، تنگ کرد. این بُعد خیلی دیرتر به حساسیت‌های عموم مردم پرداخت؛ در سال‌های ۱۹۸۰، پژوهشگران جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی و جغرافی‌دان به آن پرداختند. از آن به بعد، روش‌های جدیدی برای در دست گرفتن ساماندهی‌های منظرین به میان آمد که در آنها، گروه‌های مردم جایگاه مهم‌تری را اشغال می‌کردند. کنوانسیون اروپایی منظر^۵ معنای واژه را دچار تغییر عمیقی کرد و در آن به ارزش‌های اجتماعی، جایگاهی داده شد که پیش از آن هرگز از آن برخوردار نبود. این کنوانسیون معتقد است منظر توسط جوامع ادراک می‌شود لذا الزامی است که این جوامع به جریان‌های تصمیم‌گیر متصل باشند چراکه آینده‌شان به دست آنهاست: منظر بی‌آنکه اهمیت منظر تماشایی و خاطره‌انگیز^۶ را انکار کند، به منظر روزمره تبدیل شده است. بنابراین حوزه منظر به تمامی قلمروها مرتبط می‌شود؛ شهری یا روستایی.

این کانسپت جدید منظر با ابداع دستورالعمل‌های مدیریت منظرین و طی روندی مشترک میان سیاسیون، متخصصین و جامعه انسانی، علاوه بر معطوف شدن به حفاظت منظرها، به ساماندهی و نگهداری آنها (مراقبت پس از ساماندهی) نیز می‌پردازد. بدین ترتیب، معنای مشارکت مردمی در آینده منظرهای زندگی روزانه پیش کشیده شده است، چنان که کنوانسیون آرهوس^۷ در سال ۱۹۹۸، مداخله مردم را در سیاست‌گذاری‌های محیطی ضروری دانسته بود. اگر این تغییر جهت‌گیری سیاسی را یک قدم به پیش تلقی کنیم، منظر می‌تواند در مقیاس

مدیریت سرزمینشان بود. اما معنای سیاسی و اجتماعی آن کم‌کم جای خود را به شعاری صرفاً در خدمت بازاریابی سرزمینی^۸ و سیاسی داد: منظر در این رویکرد عبارت بود از یک تصویر، تنها یک تصویر، بدون در نظر گرفتن اجماع رد پای بشر بر بستر ژئو - بیو - فیزیک، با نمادهای زیباشناسانه یا نشانه‌هایی از عاطفه انسان‌ها نسبت به کشورشان.

در حدود یک قرن کامل، منظر مورد توجه زیباشناسان (متخصصان زیباشناسی) و دانشمندان عاشق طبیعت قرار گرفته بود؛ گروهی که بیشتر به بهانه ارزش والا و چشم‌نواز^۹ برخی نقاط یا اهمیت آنها برای فهم عملکرد طبیعت، به دنبال نگهداری از سرزمین‌های زیباتر بودند. با فشارهای انجمن‌هایی که بر کار آنها نظارت داشتند، کانسپت زیباشناسانه این گروه در انجماد منظرهای بخشی از جهان برای نگهداری ابدی آنها خلاصه شد. اکثر کشورهای اروپایی هم به دنبال همین طرز تفکر به وضع قوانینی منوط بر حفاظت از سرزمین‌ها و منظرهای ارزشمند و تولید انواع سیاست‌های حفاظتی پرداختند. در این دوره، منظر همچنان کانسپت مهمی در ساماندهی قلمروی که بیشتر متوجه تأسیسات، زیرساخت‌ها و برقراری تعادل اقتصادی در مناطق باشد، به شمار نمی‌رفت. تنها هنگام مطرح شدن مسایلی در مورد آینده اکولوژیک کره زمین بود که منظر توانست هرچند آرام، نامحسوس به سر صف بازگردد.

بازکشف منظر در ابتدای سال‌های دهه ۱۹۷۰ با بُعد محسوس^۴ آغاز شد که موضوع بسیاری از گفت‌وگوها بود. بعد محسوس منظر در موارد بسیاری عرصه را بر طراحانی که به دنبال اشکال

communities, meant both the country, society and the mode of territorial governance. However, it has gradually lost its political and social significance and has become a slogan for territorial and political marketing: an image but only an image and not the association traces of human action on the geo-bio-physical substrate with the aesthetic symbols or signs of affection that people feel towards their country.

For at least a century, the landscape has been referred aesthetes; some love natural scientists who have sought to further protect the most beautiful sites on behalf of their picturesque and sublime value or their interest in understanding of nature. Under pressure from associations where they were working, the political world has followed their desires to fix forever the landscape that matched their aesthetic worldview. In most European countries, legislation has protected the remarkable and established a backup policy sites. The landscape was not a major concept of the land of those who preferred equipment, infrastructure, and economic rebalancing regions. It was not until the questions about the ecological future of the planet so that it returns to the front of the stage, however timidly.

His rediscovery began in the 1970s with the sensitive dimension subject to many debates. Sensitive dimension is often restricted with the design-

skab – dans les territoires des Frises hollandaise, allemande et danoise, marqués par l'autonomie des communautés paysannes, signifiait à la fois le pays, sa société et le mode de gouvernance territoriale, il a peu à peu perdu sa signification politique et sociale pour ne devenir qu'un slogan au service du marketing territorial et politique: une image mais une image seulement et non l'association des traces de l'action des hommes sur le substrat géo-bio-physique avec les symboles esthétiques ou les signes de l'affectivité que les individus éprouvent à l'égard de leur pays.

Pendant au moins un siècle, le paysage a été la visée des esthètes, de quelques scientifiques amoureux de la nature qui ont davantage cherché à protéger les plus beaux sites au nom de leur valeur pittoresque ou sublime ou encore de leur intérêt pour la compréhension du fonctionnement de la nature. Sous la pression d'associations où ils militaient, le monde politique a suivi leurs désirs de figer pour l'éternité des paysages qui correspondaient à leur conception esthétique du monde. Dans la majeure partie des pays européens, une législation a permis de protéger les sites remarquables et d'instituer une politique de sauvegarde. Le paysage n'était pas un concept majeur de l'aménagement du territoire qui lui préférait ceux d'équipement, infrastructures, rééquilibrage économique des

ers who imagine new forms of landscaping. It only belatedly supported the popular sensibilities that were discovered through research and the work of geographers, sociologists and anthropologists in the 1980s. It led to new ways of understanding and planning landscapes that gave people a prominent place in the direction of development. The European Landscape Convention has profoundly changed the landscape by assigning meaning to societal values a place they had never really engaged in the planning. It recognizes that landscapes are perceived by the people and that they should be involved in political decision-making mechanisms that affect their future: the landscape became the everyday landscape while not denying the existence of remarkable landscapes. The field of landscape then invests all areas, whether rural or urban.

The new concept design of the action on the landscape invented landscape governance concerns not only for protection, but also the management and development, considered as a process of invention; a process shared between the political world, the experts, whether practitioners or scientists and the civil society. This is the meaning of people's participation in future experienced daily landscape that is put forward in accordance with the Aarhus Convention in 1998 mandating the contribution of

régions. Il a fallu attendre les questionnements sur l'avenir écologique de la planète pour qu'il revienne sur le devant de la scène, timidement pourtant.

Sa redécouverte a débuté dans les années 1970 avec la dimension sensible, sujette à de multiples débats. La dimension sensible a souvent restreinte avec celle des concepteurs qui imaginaient de nouvelles formes d'aménagement paysager. Elle n'a que tardivement pris en charge les sensibilités populaires qui ont été découvertes grâce à la recherche et les travaux des géographes, des sociologues ou des anthropologues dans les années 1980. Elle a été alors à l'origine de nouveaux modes d'appréhension et d'aménagement des paysages qui ont donné aux populations une place prépondérante dans les orientations de l'aménagement. La Convention Européenne du Paysage a ainsi changé profondément le sens du paysage en attribuant aux valeurs sociétales une place qu'elles n'avaient jamais vraiment occupé dans l'aménagement du territoire. Elle reconnaît que les paysages sont perçus par les populations et que celles-ci doivent être associées aux dispositifs de décision politique qui concernent leur avenir: le paysage est devenu le paysage quotidien tout en ne niant pas l'existence de paysages remarquables. Le domaine du paysage

پی نوشت

۱. Territory
۲. territorial marketing
۳. Sublime and pittoresque
۴. sensitive dimension
۵. European Landscape Convention
۶. remarkable landscape
۷. Aarhus Convention

محلی نیز که طی دو دهه اخیر به واسطه روند جهانی شدن و تبادلات اقتصادی و تجاری جایگاه پراهمیتی یافته، مؤثر واقع شود: منظر می تواند از ورای اثراتش بر قلمروها و توسط مداخلات مسئولین، محصول اقتصاد باشد: هر عاملی با بر جای گذاشتن اعمالش روی طبیعت در آن مداخله می کند؛ خواه با ساخت خانه، با تغییر سطح اشغال زمین، با بریدن درخت یا کاشتن آن. اما روند جهانی شدن با پایه ریزی تصمیماتی در مقیاس جهانی، افراد را از روند تغییرات خواسته شده و آگاهانه منظر کنار گذاشته و آنها را منزوی کرده است. به همین سبب مقیاس محلی مجدداً وارد عرصه سیاست شده و به مثابه فرصتی برای جبران، در خدمت عاملین محلی برای مداخله در منظر روزانه قرار گرفته است، این در حالی است که منظر روزانه، کم تر و کم تر در حیطه دسترسی محلی است.

در مقیاس محلی، عاملین انزوا، با رایزنی نزد این و آن ممکن است بر آینده چارچوب زندگی و منظر روزانه سنگینی کنند. البته مشارکت شهروندی هنوز مورد قبول کامل قدرت ها نیست زیرا آن را نوعی دست اندازی به اختیارات خود می بینند؛ اما شرط برقراری سالم دموکراسی است که امروزه به خاطر جهانی شدن اقتصاد، دچار تزلزل شده است. با وجود این، مشارکت شهروندی سهم لازم و ضروری بحث منظر و جنبه های مثبتی است که به زندگی روزانه شهروند منظرین هدیه می دهد.

The landscape: from Common Definition to the Intellectual

Yves Luginbühl, Agronomist, doctor of geography, emeritus director of research at the CNRS (Paris), research specialty: the landscape and specially the interactions between the representations of landscapes and landscape evolutions. yves.luginbuhl@univ-paris1.fr

Yves Luginbühl, Ingénieur agronome, docteur en géographie, directeur de recherche émérite au CNRS (Paris), spécialité de recherche: le paysage et en particulier les interactions entre les représentations des paysages et les évolutions des paysages. yves.luginbuhl@univ-paris1.fr

Having a single figure for a long time, landscape of "spectators" was seen by a poorly educated people who could look at it as an object whose future was reserved for elite. The environmental crisis has put an end to this period where the action on the landscape was a matter for experts in the service of politics. Now revived the "landscape of actors" that are spectators of their own work, conscious of their actions and engaged in a process of project, but a project involving equidistant political world, the practitioners of science and with people living landscape in which they operate.

He is reborn because revisited history of landscapes reveals the various diversions of this word and its contents over time by the sphere of power that has oriented nationalist sentiment or to the identity dimension; it has stiffened the sense of landscape emphasizing protection of the image of a territory subject to the interests of disadvantaged groups of society. Every great crisis that companies have known has changed the meaning of the word, inspired by the great political and economic ideologies. While originally, the word appeared in northern Europe - under *lantscap*, German, Flemish and Danish *Landskab* terms *Landschaft* - in the territories of the Dutch Strips, German and Danish, marked by the autonomy of farmers'

Le paysage: de Définition à Commun Intellectuel

Longtemps s'est imposée la figure unique du paysage des spectateurs, qu'un peuple mal éduqué pouvait regarder comme un objet dont le devenir était réservé à une élite. La crise environnementale a mis fin à cette période où l'action sur les paysages était l'affaire des experts au service du monde politique. Désormais renaît le paysage des acteurs qui sont également les spectateurs de leur propre œuvre, conscients de leurs actes et engagés dans un processus de projet. Mais un projet mettant à égale distance le monde politique, celui des praticiens et de la science avec les populations qui vivent quotidiennement les paysages dans lesquels ils évoluent.

Il renaît parce que l'histoire revisitée des paysages révèle les divers détournements du mot et de son contenu au cours du temps par la sphère du pouvoir qui l'a orienté vers le sentiment nationaliste ou vers la dimension identitaire; celle-ci a rigidifié le sens du paysage en privilégiant la protection de l'image d'un territoire soumis aux intérêts des groupes favorisés des sociétés. A chaque grande crise que les sociétés ont connue, le sens du mot a changé, inspiré par les grandes idéologies politiques et économiques. Alors qu'à l'origine, le mot, apparu au nord de l'Europe, - sous les termes flamand *lantscap*, allemand *Landschaft* ou danois *Land*